

Serhij Pakchomenko

„Separatyzm donbaski” jako technologia geopolityczna*

„Donbas Separatism” as a Geopolitical Technology

Abstract: The article analyzes the nature and essence of “Donbas separatism”, its internal and external factors. The author proves that despite the existence of a specific territorial identity in Donbas, the “Donbas separatism” lacks the key features of “classical” separatism – namely, historic background, ethnic or religious basis, more or less stable political movement for secession, controversy over territorial affiliation in the past etc. At the same time, the article shows that the regional identity and territorial patriotism, which are based primarily on social grounds, inherent for an industrial region, were cultivated and emphasized by the local political and business elites for ideological justification of their domination in the region and mobilizing the population in the electoral struggle against political rivals. However, the direct implementation of secession actions, which was (and still is) accompanied by an armed confrontation, became possible only after the intervention of the Russian Federation, which applied a whole arsenal of hybrid warfare, including informational, propagandistic, political, humanitarian, military and sabotage means. According to the author, the “Donbas separatism” has become a geopolitical technology of Kremlin within the framework of the hybrid aggression against Ukraine in order to maintain its influence by supporting a permanent “hotspot” or a frozen conflict in Eastern Ukraine. In this sense the quasi-states of “Donetsk People’s Republic” and “Luhansk People’s Republic” play the role of new limitrophes, through which Russia will try to block internal and international political steps of Ukraine that are disadvantageous from the Russian point of view.

Keywords: Donbas, Ukraine, Russia, separatism, regional identity, conflict, geopolitical technology, limitrophe.

* Artykuł został napisany w ramach stażu naukowo-badawczego (Nagroda im. Iwana Wyhowskiego) na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II.

«Донбасский сепаратизм» как геополитическая технология

Резюме: В статье анализируются природа и сущность «донбасского сепаратизма», его внутренние и внешние факторы. Доказывается, что, несмотря на существование специфической территориальной идентичности Донбасса, у «донбасского сепаратизма» отсутствуют ключевые признаки «классического» сепаратизма, а именно – исторический бэкграунд, этнические или религиозные корни, политическое движение за отделение, контраверсийность территориальной принадлежности в прошлом и т.д. Вместе с тем, в статье показано, что региональная идентичность и территориальный патриотизм, основанные, прежде всего на социальной почве, присущей индустриальному региону культивировались и акцентировались местными политическими и бизнес элитами для идеологического обоснования своего господства в регионе и мобилизации населения в предвыборной борьбе с политическими конкурентами. Но непосредственное осуществление сецессии, которая сопровождалась (и сопровождается) вооруженным противостоянием стало возможным только после вмешательства РФ. Россия применила для этого целый арсенал средств гибридной войны: информационно-пропагандистские, политические, гуманитарные, военно-диверсионные. По мнению автора, «донбасский сепаратизм» стал геополитической технологией Кремля в рамках гибридной агрессии против Украины с целью сохранения своего влияния через поддержание перманентной «горячей точки» или замороженного конфликта на Востоке Украины. В этом смысле квазигосударства «Донецкая народная Республика» и «Луганская народная республика» выполняют роль новых лимитрофов, через которых РФ будет пытаться блокировать невыгодные для нее внутривнутриполитические и международные шаги Украины.

Ключевые слова: Донбасс, Украина, Россия, сепаратизм, региональная идентичность, конфликт, геополитическая технология, лимитроф.

Wprowadzenie

Jedną z cech charakterystycznych współczesnego świata jest powszechność ruchów separatystycznych i rozszerzanie się ich skali. Związane jest to ze sprzecznymi ze sobą procesami globalizacji i regionalizacji, ale także „kryzysem” państw narodowych, „renesansem etnicznym” itd. W większości przypadków, które mogą zostać zdefiniowane jako „separatyzmy”, mamy do czynienia przede wszystkim z przeplataniem się wewnętrznych problemów politycznych, ekonomicznych, etnokulturowych itp. w tych państwach, które stawiają czoła problemom secesji części terytoriów. W grupie tej nie mieści się przykład tzw. „separatyzmu donbaskiego”, który nie tylko jest wspierany przez czynnik zewnętrzny, lecz także stał się dzięki niemu możliwy. Postaramy się udowodnić tę hipotezę w niniejszym artykule.

Międzynarodowy Trybunał w Hadze określił istnienie międzynarodowego konfliktu zbrojnego na wschodzie Ukrainy od lipca 2014 roku,

który przebiega tam równoległe z niemiędzynarodowym konfliktem zbrojnym¹. Sformułowanie „niemiędzynarodowy konflikt zbrojny” wskazuje więc na konflikt wewnętrzny. Powstaje pytanie, w jakim stopniu jest on skutkiem podziałów istniejących w ramach państwa ukraińskiego, a w jakim został narzucony Ukrainie z zewnątrz? W tym celu należy wyjaśnić istotę tzw. „separatyzmu donbaskiego”.

1. Specyfika „separatyzmu donbaskiego”

W najogólniejszej postaci „separatyzm” można zdefiniować jako teorię, politykę i praktykę secesji, oddzielenia części terytorium państwa w celu stworzenia nowego, niepodległego państwa lub uzyskania statusu szerokiej autonomii². W literaturze naukowej istnieje wiele różnych podejść w związku z teoretycznymi aspektami natury separatyzmu i czynników, które go charakteryzują. Henry Hale, analizując teorie separatyzmu, wyróżnia trzy czynniki, które są najczęściej wymieniane przez badaczy tego zagadnienia: wzrost świadomości narodowej, posiadanie zasobów (organizacyjnych, politycznych), które umożliwiają separatyzm, motywacja, którą ma każdy naród lub grupa etniczna, do podjęcia działań w kierunku secesji³. Wszystkie te czynniki są typowe dla separatyzmu etnicznego, a to właśnie przede wszystkim on stanowi przedmiot badań naukowców. Etniczność nie jest jednak prawdziwym powodem separatyzmu, zwykle spowodowany jest on czynnikami politycznymi lub ekonomicznymi. Zgodnie z niektórymi teoriami, bogate regiony są bardziej skłonne do ogłoszenia secesji (aby uniknąć utrzymywania tych biedniejszych). Jako czynniki rozpatrywane są także możliwości mobilności pionowej, zdolność przedsiębiorców umocowanych politycznie do realizowania korzystnych dla siebie inwestycji, potencjał handlowy, posiadanie liczących się sojuszników (sąsiednich „bratnich narodów”) itd.⁴. Jeśli więc spróbujemy poszukać w naturze „separatyzmu donbaskiego” zgodności z tym szerokim

¹ International Crime Court, *Report on Preliminary Examination Activities*, 04.12.2017, https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/2017-PE-rep/2017-otp-rep-PE_ENG.pdf, s. 22.

² В. Дівак, *Сепаратизм як соціально-політичне явище: сутність і причини виникнення*, „Держава і право: збірник наукових праць”, 2008, № 39, s. 691.

³ H.E. Hale, *The foundation of ethnic politics. Separatism of States and Nations in Eurasia and the World*, Cambridge University Press, 2008, s. 58-59.

⁴ Ibidem, s. 61.

spektrum czynników, powinniśmy uznać, że większości z nich (choć nie wszystkich) nie można zaobserwować w danym przypadku.

„Separatyzm donbaski” do marca 2014 roku nie istniał jako istotne zjawisko społeczne. Właśnie to w zasadniczy sposób odróżnia go od separatyzmu Basków, Szkotów, Katalończyków, Kurdów. Działalność niewielkich grup donieckich separatystów, członków marginalnych organizacji „Republika Doniecka” lub „Ruś Donbaska” i innych co jakiś czas pojawiała się na marginesie życia politycznego regionu, ale nigdy nie była traktowana poważnie ani przez oficjalny Kijów, ani przez większość mieszkańców regionu⁵. Działalność ta była częściowo kontrolowana przez miejscowe elity polityczne, a także służyła kanalizowaniu aktywności nielicznych miejscowych radykałów prorosyjskich; ponadto była środkiem konceptualizacji ideologicznej tożsamości regionalnej w radykalniejszym formacie niż ten, na który mogli sobie pozwolić miejscowi możnowładcy. (O ich zainteresowaniu artykułacją idei patriotyzmu regionalnego mowa będzie w dalszej części artykułu).

W związku z tym trudno zgodzić się z punktem widzenia polskiego badacza A. Gila, który twierdzi, że „separatyzm donbaski” ma głębokie korzenie historyczne, sięgające jeszcze czasów Imperium Rosyjskiego⁶. Jedynym przykładem realizacji idei odrębności Donbasu jest krótkotrwałe istnienie Doniecko-Krzyworoskiej Republiki Radzieckiej, która była krytykowana przez W. Lenina oraz bolszewickie kierownictwo Rosji Radzieckiej i dlatego w czasach radzieckich została wykreślona z oficjalnej listy znaczących zjawisk i wydarzeń w historii radzieckiej. Nie była ona również obecna w świadomości i pamięci historycznej mieszkańców regionu (w odróżnieniu od twórcy tej republiki, działacza bolszewickiego Artioma – F. Sergiejewa, ale oddawano mu cześć poza kontekstem epizodu stworzenia Republiki Doniecko-Krzyworoskiej). Próby niektórych donieckich politologów i publicystów, już w czasach niepodległej Ukrainy, ożywienia pamięci o Republice Doniecko-Krzyworoskiej nie zyskały dużego odzewu wśród mieszkańców

⁵ М. Розумний, «Заморожування» конфлікту на Донбасі в ігнорі України, ЕС та сепаратистам. Не вигідно Росії, їй потрібна постійна війна, 17.11.2014, http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/56856/Zamorozhuvannya_konfliktu_na_Donbasi_vygidno_Ukrajini_jeS?a_srt=0.

⁶ A. Gil, *Źródła i konteksty separatyzmu w Donbasie*, „Studia Europejskie”, Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, 2015, nr 4, s. 131.

i były artykułowane w tych środowiskach, gdzie dominowały poglądy prorosyjskie lub autonomistyczne⁷.

W ciągu poprzednich lat na Ukrainie, a w szczególności na Donbasie, brak było jakiegokolwiek znacznego i upolitycznionego ruchu nie tylko separatystycznego, lecz także prorosyjskiego, natomiast organizacje prorosyjskie były więcej niż marginalne. W wyborach parlamentarnych w 2012 roku partia „Rosyjski Blok” zdobyła „aż” 0,4% głosów w obwodzie donieckim i 0,47% w obwodzie ługańskim⁸. Z jednej strony świadczy to o poziomie społecznego poparcia dla nich, z drugiej zaś ich istnienie i legalna działalność nie pozwalają stwierdzić, że były one w jakiś sposób prześladowane przez państwo.

Na brak korzeni historycznych pośrednio wskazuje również zamieszanie w nazwach, definicjach i nawet symbolice tych quasi-państwowych tworów. „Noworosja” – „Małorosja” – „Doniecka Republika Ludowa (DRL) – Ługańska Republika Ludowa (ŁRL)” itd. Nazwa „Noworosja” nigdy nie była związana z samoidentyfikacją ludności z południowego wschodu, nawet w XIX wieku w okresie istnienia w Imperium Rosyjskim jednostki administracyjno-terytorialnej o takiej właśnie nazwie. Nazwy samozwańczych republik zawierają treść terytorialną: Doniecka Republika Ludowa, Ługańska Republika Ludowa i pochodzą od toponimów miast, ale w żaden sposób nie od etnonimów. Jednocześnie samo określenie „ludowa” wskazuje na pewien populizm socjalny (ale nie etniczny) ich ideologów⁹. Wreszcie nie można powiedzieć, że wybrany symbol (flaga) „Noworosji” ma jakiegokolwiek korzenie historyczne; wywołuje skojarzenia z flagą Skonfederowanych Stanów Ameryki (z czasów wojny Północy i Południa w USA), co być może podkreśla podświadome ciężenie twórców tej symboliki w kierunku adekwatnych analogii historycznych, czyli do separatystycznego buntu pewnych terytoriów.

⁷ Л. Ермишина, *Донецко-Криворожская республика – страна, о которой молчат учебники истории*, „Приазовский рабочий”, 2012, № 73, s. 4.

⁸ Центральна виборча комісія України, *Вибори народних депутатів України 2012, Відомості про підрахунок голосів виборців по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу в межах регіонів*, <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2012/wp302?PT001F01=900&pf171=56>.

⁹ S. Pachomenko, *Identity Factor in Terms of the Ukrainian Crisis (the Example of The Donbas Region)*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka”, *Kwartalnik Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego*, 2015, nr 3, s. 97.

Druga specyficzna cecha fenomenu „DRL-ŁRL” polega na tym, że terytorium kontrolowane przez bojowników nigdy nie było terytorium spornym w stosunkach dwóch sąsiadujących krajów – w danym przypadku Ukrainy i Rosji. To istotnie odróżnia przypadek doniecki choćby od krymskiego, a tym bardziej od cypryjskiego czy karabaskiego.

Trzecią cechą szczególną konfliktu donieckiego jest to, że u jego podstaw nie leżą różnice etniczne czy wyznaniowe. Chociaż odpowiednie elementy tożsamości (przede wszystkim językowy) były używane przez separatystów do uzasadnienia głoszonych idei, rzeczywistość sprostowała ich argumenty: pod wymienionymi wyżej względami strony walczące na Donbasie tak naprawdę różnią się od siebie nieznacznie. Na to, że w konflikcie brak jest etnicznego rozgraniczenia stron, wskazuje rosyjskojęzyczność i nieukraińskie pochodzenie etniczne znacznej części armii ukraińskiej i batalionów ochotniczych. Są one tworzone przez osoby pochodzące z obwodów mikołajowskiego, dnipropietrowskiego, odeskiego i charkowskiego – czyli właśnie tych, które zostały łatwo „włączone” do „Noworosji” przez rosyjską propagandę.

Jeszcze w 2013 roku jedynie 6,3% mieszkańców Donbasu wskazywało problem językowy jako jeden z najpilniejszych do rozwiązania¹⁰.

Pewnym wskaźnikiem świadczącym o tożsamości stron konfliktu może być ich samookreślenie. W oficjalnych nazwach donbaskich bojówkarzy nigdy nie pojawia się etnonim „Rosjanie”, co najwyżej określają się oni jako „prorosyjscy”. To samo dotyczy slangowych nazw walczących ze sobą stron – „ukry”, „ukropy”, „separy”, „denerowcy”, „lenerowcy”, „bojówkarze”, „powstańcy”. Tylko w niektórych przypadkach odsyłają nas one („ukry”, „ukropy”) do etnonimu „ukraiński”, który oznacza nie tyle etniczność, ile przynależność państwową.

Jednocześnie należy zaznaczyć, że całkowite odrzucenie obecności wewnętrznych, samodzielnych czynników „separatyzmu donbaskiego” byłoby niewłaściwe. Opierają się one na warstwie socjokulturowej regionu, związanej ze specyfiką historyczną osadnictwa i rozwoju społeczno-ekonomicznego, charakterem pogranicza (tzw. borderlan-

¹⁰ Информационное агентство УНИАН, *Наиболее актуальными для жителей Донбасса являются проблемы социально-экономического характера*, 15.01.2010, <http://press.unian.net/pressnews/976722-naibolee-aktualnymi-dlya-jiteley-donbassa-yavlyayutsya-problemyi-sotsialno-ekonomicheskogo-harakter-a-issledovanie.html>.

du) oraz polityką lokalnych elit w zakresie kultywowania tożsamości regionalnej w celach ściśle pragmatycznych – wyborczych. W skrócie podstawowe wyznaczniki tej tożsamości przedstawiają się następująco: 1) ukraińsko-rosyjska bieticzność (podwójność tożsamości, rozmyta i niewyraźna granica pomiędzy tożsamością ukraińską a rosyjską), a także niewielkie znaczenie etniczności w hierarchii tożsamości miejscowej ludności; 2) znaczna rola tożsamości terytorialnej lub nawet patriotyzmu regionalnego, opierającego się na czynnikach nie tyle etnokułturowych, ile socjalnych; 3) dominacja języka rosyjskiego; 4) przemysłowy typ kultury; 4) nieukrywana komplementarność wobec radzieckiej przeszłości i jej symboliki (właśnie w czasach radzieckich powstał potencjał ekonomiczny i kulturalny Donbasu); 5) cechy patriarchalne w świadomości społecznej i zachowaniu społecznym, lojalność wobec miejscowych elit.

Powstanie i rozwój oligarchicznej gospodarki i systemu politycznego na Ukrainie w latach 1990. i 2000. doprowadziły do tego, że Donbas jako przemysłowa baza węglowo-metalurgiczna Ukrainy znalazł się pod całkowitą dominacją miejscowych elit politycznych i biznesowych, które stworzyły swoje przedstawicielstwo polityczne nie tylko na poziomie regionalnym, lecz także ogólnoukraińskim w formie Partii Regionów. Jej wszechwładzy w regionie potrzebna była atrakcyjna otoczka ideologiczna. Stał się nią tzw. patriotyzm regionalny – kultywowanie donbaskiej specyfiki w czysto pragmatycznych celach, zdobycia poparcia wyborczego oraz mobilizacji ogółu społeczeństwa do walki politycznej z oponentami, szczególnie w sytuacji, gdy ci oponenti na pewien czas zdobyli władzę w Kijowie (jak miało to miejsce w okresie prezydentury W. Juszczenki w latach 2005-2009). Miękki wariant jego wprowadzania polegał na akcentowaniu wyjątkowości regionu, jego mocy gospodarczej i osiągnięć sportowych, a także na krytykowaniu prób rozpowszechniania w nim ukrainocentrycznej matrycy kulturowej. Wulgaryzacja specyfiki Donbasu doprowadziła do utrwalenia w świadomości społecznej przerośniętego poczucia patriotyzmu regionalnego, wiary w swoją wyższość, niezastąpionność, w to, że „Donbas karmi całą Ukrainę”, a w szczególności „biedną Ukrainę Zachodnią”.

W trakcie wszystkich kampanii wyborczych od 2004 roku obserwowano bezprecedensową mobilizację polityczną wyborców w tym regionie na bazie aktualizacji tożsamości regionalnej, często jako

przeciwwagi dla ukraińskiego projektu narodowego. Ale po wyborach, zwłaszcza wtedy gdy miejscowe elity uzyskały pożądaną wynik (jak w 2010 roku, kiedy prezydentem Ukrainy został ich przedstawiciel W. Janukowycz), retoryczna fala „patriotyzmu donbaskiego” od razu opadała.

Wydarzenia Euromajdanu pod koniec 2013 i na początku 2014 roku oraz zmiana władzy wywołały dezorientację wśród miejscowych elit i bloku siłowego, prawie całkowicie od tych elit zależnego¹¹. Starając się zachować swoją dominującą pozycję, przynajmniej w regionie, oraz uniknąć kary za przynależność do reżimu Janukowycza, określonego teraz jako „przestępczy”, miejscowe środowisko polityczne znowu uciekło się do mobilizacji ogółu społeczeństwa pod hasłami „patriotyzmu donbaskiego”. Ale publiczna artykulacja celu tej mobilizacji charakteryzowała się zmiennością – od żądania przywrócenia Janukowycza na stanowisko prezydenta do nadania autonomii Donbasowi i federalizacji Ukrainy. Odzwierciedlało to dezorientację elit regionalnych, a szybki rozpad ich ciała politycznego – Partii Regionów, która dotychczas dominowała w regionie na wszystkich poziomach władzy lokalnej – doprowadził do wytworzenia się próżni politycznej i dezorientacji lokalnego środowiska społecznego. Próżnia ta została szybko wypełniona przez agentów zewnętrznego, rosyjskiego wpływu, którzy stawiali przed upolitycznionymi i naelektryzowanymi masami zupełnie inne cele.

2. Donbas w scenariuszu geopolitycznym Kremla

Obecny konflikt Ukrainy i Federacji Rosyjskiej, zdaniem dyrektora Narodowego Instytutu Badań Strategicznych W. Horbulina, jest logicznym skutkiem „geostrategii rewanżu”, nad którą Moskwa długo pracowała. Głównym celem tego rewanżu jest stopniowe, lecz nieuchronne, odzyskanie przez Rosję znaczenia na arenie międzynarodowej, a pierwszym krokiem powinno być przywrócenie jej wpływu

¹¹ К.М.С. Прондзинська, *Причини конфлікту на Південному Сході України: до питання про співвідношення внутрішніх та зовнішніх чинників*, „Вісник Маріупольського державного університету”, Серія: Історія. Політологія, 2016, № 17, s. 247.

na terenach byłego ZSRR¹². Osiągnięcie tych celów przewiduje wykorzystanie całego kompleksu technologii wpływu, które w większości wcale nie należą do sfery czysto wojskowej, ale przede wszystkim politycznej, ekonomicznej, humanitarnej, informacyjnej itd. Właśnie taka koncepcja wojny została zaprezentowana w raporcie Naczelnika Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych FR W. Gerasimowa w 2013 roku¹³. Walka informacyjna została w nim ogólnie określona jako przekrojowa działalność na wszystkich etapach konfliktu – od okresu początkowego aż do jego zakończenia. Zwrócono uwagę również na „środki asymetryczne”, do których zaliczono działalność jednostek o przeznaczeniu specjalnym, rozbudowę opozycji wewnętrznej, a także nieustający wzrost wpływu informacyjnego na obiekt ataku.

Rosyjska badaczka N. Komliewa uzasadnia technologię wywierania wpływu geopolitycznego poprzez pojęcie „limitrof”¹⁴. Uważa ona, że we współczesnym świecie limitrofy to nie tylko kraje graniczące z potężnym państwem, ale też całokształt aktorów państwowych i niepaństwowych, których przestrzeń kontrolowana jest przez to potężne państwo, będące wobec nich tutorem geopolitycznym. Twory limitroficzne umożliwiają tym potężnym państwowym dostęp do niedostępnych stref geopolitycznych. Jednocześnie pozycja limitroficzna może przyciągnąć na terytorium limitrofa konflikty społeczne, polityczne i wojskowe, spowodowane interesami państwa-tutora. Ryzyko utraty państwa-limitrofa w postaci Ukrainy było więc przyczyną agresji Rosji i stworzenia nowych tworów limitroficznych.

W rzeczywistości rosyjskie wpływy występowały na Donbasie prawie przez wszystkie lata niepodległości Ukrainy. W odbiorze społecznym manifestowało się to przede wszystkim przez wpływ informacyjny oraz kulturę masową – rosyjską telewizję, filmy, seriale, muzykę popularną (notabene, w takim samym, i nie większym, stopniu niż w innych regionach Ukrainy, szczególnie na wschodzie i południu). W swoim wymiarze ideowo-intelektualnym wpływ strony rosyjskiej

¹² В. Горбулін, «Гбридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу, „Стратегічні пріоритети”, 2014, № 4 (33), s. 6.

¹³ В. Герасимов, *Ценность науки в предвидении*, „Военно-промышленный курьер”, 26.02.2013, <http://www.vpk-news.ru/articles/14632>.

¹⁴ Н. Комлева, *Лимитроф как геополитическая технология*, „Известия Уральского государственного университета”, Серия 1, Проблемы образования, науки и культуры, 2010, № 3 (78), s. 38.

nie miał szerokiego społecznego zasięgu, a w latach 2010. przejawiał się w promowaniu idei „rosyjskiego świata” oraz „eurazjatyckości” przez różnorodne, choć niezbyt liczne grona społeczne, naukowe, uniwersyteckie i medialne¹⁵. Prorosyjska retoryka części lokalnych polityków nie była oczywiście związana jedynie z warunkami walki przedwyborczej, nastawiona była także na realizację szerszych zadań strategicznych, związanych z interesami Kremla, w zakresie wzmocnienia rosyjskiej obecności w regionie, na razie jedynie przy pomocy środków „miękkiej siły”. Władza regionalna nie tylko godziła się z takimi przejawami wpływu, ale czasem nawet im sprzyjała, ponieważ do pewnego momentu było to zgodne z jej celami politycznymi. Poza tym po zwycięstwie W. Janukowycza w wyborach prezydenckich w 2010 roku miało miejsce wzmożone przenikanie rosyjskiej agentury do kierowniczych kręgów w systemie bezpieczeństwa narodowego Ukrainy. Wymowne było w tym okresie mianowanie na kluczowe stanowiska w sektorach obrony i bezpieczeństwa osób, które miały bliskie powiązania z rosyjskimi służbami specjalnymi (bezpieczeństwa)¹⁶.

Dlatego od samego początku masowych protestów antykijowskich inicjatywa w zakresie ich organizacji i charakteru przeszła w ręce Kremla, a miejscowe elity, które były nieprzygotowane do bezpośredniego przeprowadzania działań separatystycznych (które w rzeczywistości były dla nich niepożądane), zostały odsunięte na bok.

Stworzenie i rozwój „republik ludowych” świadczą bezpośrednio o decydującym wpływie zewnętrznym na cały proces. Warto wymienić następujące przejawy tego wpływu:

- masowe przywożenie do Doniecka i Ługańska ludzi z obwodu rostowskiego, którzy – podając się za miejscową ludność – mieli uczestniczyć w antyrządowych mitingach¹⁷;
- operacje informacyjno-propagandowe mające na celu zwiększanie strachu i dezorientacji wśród miejscowej ludności oraz tworzenie

¹⁵ В. Смолій, С. Кульчицький, Л. Якубова, *Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи. Аналітична доповідь*, Національна Академія Наук України, Інститут історії України, Київ, 2016, s. 239.

¹⁶ В. Горбулін, *Тези до другої річниці агресії Росії проти України*, Ukraine Crisis Media Center, 18.02.2016, <http://uacrisis.org/ua/40347-gorbulin-tezy>.

¹⁷ Ibidem.

w jej świadomości „obrazu wroga” w postaci „junty kijowskiej” i „faszystów”, którzy zdobyli władzę na Ukrainie;

- przeprowadzanie pierwszych przejęć władzy w miastach obwodów donieckiego i ługańskiego przez rosyjskie grupy dywersyjne, w szczególności zdobycie Słowiańska przez oddział I. Girkina, oficera GRU (Głównego Zarządu Wywiadowczego FR);
- obecność wojsk FR na terytorium Donbasu i ich rola w działaniach wojennych przeciwko armii ukraińskiej; według danych Sztabu Generalnego Ukrainy na wrzesień 2017 roku, na okupowanym terytorium Donbasu przebywało około 6 tys. rosyjskich wojskowych¹⁸;
- polityczne kierownictwo powstałych „republik” należało bezpośrednio do obywateli FR (O. Borodaj, I. Girkin i inni);
- osoby, które ich zastąpiły (O. Zacharczenko, I. Płotnicki), nie były znane w politycznym i społecznym życiu regionu prawie do połowy 2014 roku;
- żaden z przedstawicieli miejscowej elity politycznej, nawet ci, którzy znani byli jako zwolennicy dążeń „separatystycznych”, nie został zaangażowany w życie polityczne „republik”;
- czystka wśród tych „dowódców połowych”, którzy nie podporządkowali się miejscowym zwolennikom polityki Kremla, przeprowadzona przez rosyjskie służby specjalne w obwodzie ługańskim;
- całkowita orientacja na Rosję w kwestiach ekonomicznych oraz zupełna zależność od jej wsparcia finansowego, również wprowadzenie rosyjskiej waluty;
- naśladownictwo rosyjskiej propagandy i polityki historycznej w quasi-republikach.

3. Wnioski

W „separatyzmie donbaskim” brak jest zasadniczych cech „klasycznego” separatyzmu, a w szczególności: tła historycznego, bazy etnicznej lub religijnej, mniej więcej stałego ruchu politycznego popierającego

¹⁸ Радіо Свобода, Україна, На окупованих територіях Донбасу є близько 6 тисячросійськихвійськових – Селезньов, 09.09.2017, <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28725614.html>.

oddzielenie się, kontrowersji związanych z przynależnością terytorialną w przeszłości itd.

Jednocześnie na Donbasie historycznie ukształtowała się specyficzna tożsamość terytorialna, opierająca się przede wszystkim na czynnikach socjalnych, charakterystycznych dla regionu przemysłowego.

W czasach współczesnej Ukrainy tożsamość ta była akcentowana przez miejscowe elity polityczne i biznesowe w celu ideologicznego uzasadnienia ich panowania w regionie i mobilizacji ludności w walce przedwyborczej z konkurentami politycznymi.

Bezpośrednie przeprowadzenie działań secesyjnych, którym towarzyszyła (i towarzyszy) walka zbrojna, stało się możliwe tylko przy interwencji FR, która zastosowała w tym celu cały arsenał środków typowych dla wojny hybrydowej: informacyjno-propagandowych, politycznych, humanitarnych, wojskowo-dywersyjnych.

Rosyjska agresja była reakcją na wyjście Ukrainy ze strefy wpływu geopolitycznego Kremla, a „separatyzm donbaski” wpisuje się w technologię jego geopolitycznego działania, ukierunkowanego na zachowanie wpływu poprzez stałe utrzymywanie „gorącego punktu” lub zamrożonego konfliktu na wschodzie Ukrainy. W tym sensie quasi-państwa DRL i LRL stanowią także nowe limitrofy, poprzez które FR będzie próbowała blokować niekorzystne dla siebie polityczne decyzje Ukrainy, zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i międzynarodowym.

Bibliografia

- Gil A., *Źródła i konteksty separatyzmu w Donbasie*, „Studia Europejskie”, Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, 2015, nr 4.
- Hale H.E., *The foundation of ethnic politics. Separatism of States and Nations in Eurasia and the World*, Cambridge University Press, 2008.
- International Crime Court, *Report on Preliminary Examination Activities*, 04.12.2017, https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/2017-PE-rep/2017-otp-rep-PE_ENG.pdf
- Pakchomenko S., *Identity Factor in Terms of the Ukrainian Crisis (the Example of The Donbas Region)*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka”, Kwartalnik Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, 2015, nr 3.
- Герасимов В., *Ценность науки в предвидении*, „Военно-промышленный курьер”, 26.02.2013, <http://www.vpk-news.ru/articles/14632>.
- Горбулін В., *«Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу*, „Стратегічні пріоритети”, 2014, № 4 (33).

- Горбулін В., *Тези до другої річниці агресії Росії проти України*, Ukraine Crisis Media Center, 18.02.2016, <http://uacrisis.org/ua/40347-gorbulin-tezu>.
- Дівак В., *Сепаратизм як соціально-політичне явище: сутність і причини виникнення*, „Держава і право: збірник наукових праць”, 2008, № 39.
- Ермишина Л., *Донецко-Криворожская республика – страна, о которой молчат учебники истории*, „Приазовский рабочий”, 2012, № 73.
- Информационное агентство УНИАН, *Наиболее актуальными для жителей Донбасса являются проблемы социально-экономического характера*, 15.01.2010, <http://press.unian.net/pressnews/976722-naibolee-aktualnyimi-dlya-jiteley-donbassa-yavlyayutsya-problemyi-sotsialno-ekonomicheskogo-haraktera-issledovanie.html>.
- Комлева Н., *Лимитроф как геополитическая технология*, „Известия Уральского государственного университета”, Серия 1, Проблемы образования, науки и культуры, 2010, № 3 (78).
- Прондзинська К.М.С., *Причини конфлікту на Південному Сході України: до питання про співвідношення внутрішніх та зовнішніх чинників*, „Вісник Маріупольського державного університету”, Серія: Історія. Політологія, 2016, № 17.
- Радіо Свобода, Україна, *На окупованих територіях Донбасу є близько 6 тисяч російських військових – Селезньов*, 09.09.2017, <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28725614.html>.
- Розумний М., *«Заморожування» конфлікту на Донбасі вигідно Україні, ЄС та сепаратистам. Не вигідно Росії, їй потрібна постійна війна*, Листопад, 17.11.2014, http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/56856/Zamorozhuvanna_konfliktu_na_Donbasi_vygidno_Ukrajini_JeS?a_srt=o.
- Смолій В., Кульчицький С., Якубова Л., *Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи. Аналітична доповідь*, Національна Академія Наук України, Інститут історії України, Київ, 2016.
- Центральна виборча комісія України, *Вибори народних депутатів України 2012, Відомості про підрахунок голосів виборців по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу в межах регіонів*, <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2012/wr302?PT001F01=900&pf7171=56>.

